Oponentský posudek disertační práce

Autor: RNDr. Boris Burcin

Název: Odvratitelná úmrtnost v České republice a její aplikace

Univerzita: Univerzita Karlova v Praze

Fakulta: Přírodovědecká fakulta

Katedra: Katedra demografie a geodemografie

Obor: Demografie

Rok: 2008

Oponent: MUDr. Zdeněk Kalvach, CSc.

Datum zpracování posudku: 22. 9. 2008

Oponována je práce významného českého demografa s bohatou pedagogickou, přednáškovou a publikační činností. O mezinárodní prestiži autora svědčí i autorství kapitoly v rozsáhlé kolektivní monografii New demographic faces of Europe prestižního vydavatelství Springer Verlag – kapitola je součástí disertační práce.

Téma práce – odvratitelná úmrtnost - je náročné a aktuální. Kromě demografické analýzy jde o významný indikátor zdravotního stavu obyvatelstva a účinnosti/ účelnosti systému péče o zdraví a zdravotnických služeb. Zvláštní naléhavosti nabývá studium úmrtnostních tendencí a charakteristik v podmínkách stárnutí populace a nástupu dlouhověké společnosti Jak autor uvádí v úvodu, „úmrtnost jakožto jedna ze složek populačního vývoje se významně podílí na reprodukci početního stavu a pohlavně věkové struktury obyvatelstva a stává se tak jedním z významných činitelů sociálně ekonomického rozvoje.

Z formálního hlediska má práce cca 150 stran a je bohatě dokumentována grafy, tabulkami a mapami.

Přehlednost poněkud ztěžuje absence jednotného číslování stran.

Literární aparát je bohatý a kvalitní, s převahou aktuálních citací.

Práci tvoří ucelený soubor pěti na sebe logicky navazujících publikací provázaných komentujícím a rozvíjejícím textem. Patrná je logická návaznost studovaných témat vycházející z populačního prognózování.

První práce se zabývá analýzou úmrtnosti v ČR v období 1991-2006 a vytváří rámec dalším, konkrétněji zaměřeným studiím využívajícím obdobnou metodiku.

Druhá práce vznikla v rámci významného mezinárodního projektu a byla publikována, jak výše zmíněno, jako kapitola v rozsáhlé monografii prestižního vydavatelství Springer. Jde o

analýzu regionální diferenciace demografického vývoje – kromě úmrtnosti také plodnosti – na úrovni okresů ČR.

Třetí práce se věnuje již tématu odvratitelné úmrtnosti a jejího vývoje v ČR v období 1990-2006. Podává detailní popis konceptu odvratitelné úmrtnosti a metodologicky diskutuje jeho použitelnost. Příznivé vývojové trendy odvratitelné úmrtnosti patří k nejzávažnějším argumentům zásadního zkvalitnění životních podmínek a péče o zdraví v nejširším slova smyslu po pádu reálného socializmu.

Obdobně jako u celkové úmrtnosti se i v případě odvratitelné úmrtnosti autor po celostátním zhodnocení věnuje analýze regionální diferenciace – téma čtvrté práce.

Pátá práce se zabývá významovým hodnocením vývojových změn ve struktuře úmrtnosti s využitím výsledků komparativní analýzy vůči vývoji ve Slovenské republice.

Souhrnně lze říci, že autor rozpracoval prioritně v české literatuře koncept odvratitelné úmrtnosti a provedl rozsáhlou analýzu jeho vývojových tendencí s patřičnou publikační prezentací. Již tímto metodickým a metodologickým počinem bohatě naplnil požadavky kladené na disertační práce. Nad tento rámec však autor navíc prezentoval skutečně závažná data, klíčová pro veřejné zdravotnictví. Zjištění značné rozrůzněnosti a vývoj okresních intenzit odvratitelné úmrtnosti svědčí pro trvající rezervy ve snižování úmrtnosti a obecně v péči o zdraví včetně zdravotnických služeb. Současně otevírají řadu interpretačních otázek a námětů pro další, logicky navazující výzkumy.

Otázky a náměty pro diskusi: Z mnoha nabízejících se témat bych rád zdůraznil alespoň následující.

1. Interpretačně je zřejmě žádoucí rozšířit zájem ze vztahu odvratitelné úmrtnosti ke zdravotní péči na vztah odvratitelné úmrtnosti k širšímu spektru determinant zdraví, respektive potenciálu zdraví. Je pravděpodobné, že v různých fázích sociálně ekonomického vývoje i vývoje zdravotnického systému a lékařské vědy se podíl jednotlivých determinant na modulování odvratitelné úmrtnosti liší. Lze již dnes tyto aspekty analyzovat (podíl životní úrovně, vzdělání, zaměstnanosti, rizikového chování, apod.)?
2. Lze na regionální (okresní úrovni) analyzovat podíl sociálního vyloučení a/nebo etnicity (romská komunita) na odvratitelné úmrtnosti a jejích meziokresních rozdílech?

3. Vzhledem ke stárnutí populace, přibývání chronických stavů a narůstání významu funkční zdatnosti (výkonnosti) organizmu pro zdraví a jeho sociálně ekonomické konsekvence se zdá být minimálně stejně důležitá jako „odvratitelná úmrtnost" také „odvratitelná ztráta soběstačnosti" – v jejím případě jde v prvém přiblížení opravdu především o kvalitu a bezpečnost zdravotnických služeb, které mohou právě tak „odvratitelnou ztrátu soběstačnosti" generovat jako jí předcházet. Je reálná možnost již nyní sledovat a analyzovat „odvratitelnou ztrátu soběstačnosti" jako funkci účelné geriatrizace medicíny či jako funkci kultivovaného bezbariérového prostředí?
4. Jakým způsobem zasahuje do konceptu odvratitelné úmrtnosti uzákonění a rozsáhlejší provádění eutanasie ve smyslu aktivního usmrcování a asistované sebevraždy?

Závěr: Autor nesporně a opakovaně prokázal schopnost samostatné vědecké a publikační činnosti. Předloženou disertační práci ve formě uceleného souboru publikovaných prací, postupně zpracovávajících ústřední téma odvratitelné úmrtnosti, jednoznačně doporučuji k úspěšnému obhájení.

MUDr. Zdeněk Kalvach, CSc.
Gerontologické centrum Praha